

І. В. Щербак

**ПІДГОТОВКА
ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ**

**Миколаїв
2020**

У навчально-методичному посібнику окреслено теоретичні засади, організаційно-педагогічні умови та методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів.

Видання адресоване студентам закладів вищої освіти, вчителям, науковцям.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	
КРЕДИТ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ.....	
Тема 1. Національно-патріотичне виховання як педагогічна проблема.....	
...	
Тема 2. Особливості підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів у сучасних умовах.....	
Тема 3. Музично-естетичні чинники національно-патріотичного виховання учнів.....	
<i>Тестові завдання для самоконтролю знань.....</i>	
КРЕДИТ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ.....	
Тема 1. Умови удосконалення педагогічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва.....	
Тема 2. Підвищення рівня національно-патріотичних почуттів студентів музично-педагогічних закладів освіти у процесі навчання.....	
Тема 3. Національно-патріотичне самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва.....	
<i>Тестові завдання для самоконтролю знань.....</i>	
КРЕДИТ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ.....	
Тема 1. Основні критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до національно- патріотичного виховання учнів.....	
Тема 2. Модель підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів...	
<i>Тестові завдання для самоконтролю знань.....</i>	
ПІСЛЯМОВА.....	
ДОДАТКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	
ВІДПОВІДІ НА ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	

ПЕРЕДМОВА

Якісні зміни в суспільно-економічному, духовному житті й ціннісних орієнтаціях українського соціуму, інтеграція України у європейську спільноту зумовлюють необхідність розвитку системи національно-патріотичного виховання. Важливість цієї системи виховання визначається у положеннях Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Концепції громадянської освіти в Україні, Концепції національно-патріотичного виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції «Нова українська школа» та в інших нормативно-правових документах.

Інтеграція України в європейський освітній простір потребує удосконалення системи навчання й виховання студентів педагогічних закладів вищої освіти, формування особистості вчителя з широким світоглядом, якісними знаннями, високими моральними цінностями. У реалізації завдань сучасної освітньої концепції нашої країни важлива роль належить учителеві музичного мистецтва, який, поєднуючи в собі риси педагога, мистецтвознавця, музиканта, філософа і психолога, покликаний впливати на формування свідомості, забезпечувати духовне становлення особистості школярів – патріотів української держави. Особливого значення це набуває сьогодні, зважаючи на соціально-політичну обстановку в Україні.

Піднесення моральних, у тому числі національно-патріотичних цінностей у суспільстві, виховання вільної особистості, що усвідомлює взаємозалежність своїх прав і обов'язків, має власну громадянську позицію, в першу чергу залежить від системи виховання й освіти, а отже – від підготовки вчителя як керівника й організатора навчання та виховання школярів. Підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності і, зокрема, до роботи щодо національно-патріотичного виховання, сьогодні є серйозною педагогічною проблемою.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності повинна здійснюватися відповідно до сучасних соціально-культурних і педагогічних вимог, які полягають у вихованні загальної культури фахівця як синтезу знань, мислення, відчуттів і діяльності. Основою цього є духовність – високий рівень інтелектуальних, етичних і гуманістичних властивостей і потреб особистості. Проте, як показали результати аналізу виховної діяльності випускників музично-педагогічних факультетів ЗВО, на сьогоднішній день рівня необхідних вимог не досягнуто, є низка недоліків:

1. До змісту виховної роботи зі студентами та їх підготовки до ролі вихователів не включаються нові форми і технології педагогічного і виховного навчання, не завжди враховуються особливості роботи з учнями різних вікових груп.

2. Підготовка студентів музично-педагогічних факультетів до виховання учнів знаходиться на значно нижчому рівні, ніж підготовка до застосування спеціальних, методичних і дидактичних умінь.

3. Формування у студентів навичок виховання часто орієнтується на застарілі підходи до етичного виховання (формування суми властивостей школярів), упускається суть поняття «духовно-етичне виховання» як широкого явища, що охоплює реалізацію особистого потенціалу і творчих здібностей, становлення світоглядної і громадянської позиції, оволодіння способами культурної діяльності тощо.

Процес виховання стикається з багатьма труднощами соціально-економічного, етичного і духовно-етичного порядку: багато моральних і громадянських цінностей, що пропагуються в середній і вищій школі, не затребуються суспільством. Зміна педагогічних установок, перенесення всіх суспільних структур в русло ринкової економіки разом з несформованими духовно-етичними орієнтирами вносять непорозуміння до думок і поглядів значної частини молоді, спонукаючи її вважати позитивними такі негативні властивості як егоїзм, меркантильність, агресивність. Динамічний розвиток

людського суспільства впливає на характер внутрішньосімейних стосунків, руйнує зв'язок між поколіннями. Отже, зростає соціалізуюча роль виховання, при якому воно розглядається як спілкування вихователя і вихованця щодо обміну духовно-етичними цінностями, спрямоване на продуктивну (особистісну, професійну) взаємодію із соціумом.

Завдання всесторонньої спеціальної, загальнопедагогічної і виховної підготовки вчителя музичного мистецтва, нові вимоги до конкурентоспроможності і необхідності адаптації фахівця до умов професійної діяльності, що змінюються, дозволяє розглядати процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, як сучасний і актуальний напрям дослідження.

Концепція виховних методик і практик, зростання ролі педагогічних і психологічних технологій, спрямованість освіти, організація середовища виховання, оптимізація процесів соціалізації і індивідуалізації, різноманітні аспекти формування особистості, вічна «незавершеність» виховання трактується як різноманітний спектр формування і розвитку процесу підготовки фахівців. Безперервне виховання з'явилося відповіддю на радикальні зрушення у світовій спільноті останніх років, пов'язані зі зміною структури виробництва, інтернаціоналізацією суспільного життя, розвитком нових технологій, рухом до інформаційно орієнтованого світу. В умовах значних соціальних змін посилюється потреба населення в безперервному оновленні знань і умінь.

Накопичені сьогодні педагогічною і психологічною наукою дані про структуру особистості, її мотиваційну сферу дозволяють більш аргументовано ставити і вирішувати проблему цілісного підходу до підготовки фахівців. Суть такого підходу полягає у виявленні й реалізації системи педагогічних умов, за яких відбувається оптимальний розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Розробка дисципліни «Підготовка вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання» запланована відповідно до

тематичного плану наукових досліджень Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського і є складовою теми «Військово-патріотичне виховання молоді в освітньо-виховному просторі університету». Мета вивчення дисципліни – формування в майбутніх учителів музичного мистецтва професійних компетентностей щодо здійснення національно-патріотичного виховання учнів. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- висвітлити теоретичні засади підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів;
- визначити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів;
- визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів;
- формувати у майбутніх учителів музичного мистецтва вміння та навички організовувати процес національно-патріотичного виховання в школі;
- вміти створювати умови, що сприятимуть підвищенню ефективності процесу національно-патріотичного виховання.

Призначення цього посібника – подати студентам закладів вищої освіти, вчителям і викладачам основні відомості про сутність і зміст національно-патріотичного виховання, основні педагогічні умови та шляхи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання школярів. Крім того, читач матиме можливість конкретизувати сутність основних понять, пов'язаних із формуванням і розвитком такої важливої сьогодні для України національно-патріотичної риси особистості.

КРЕДИТ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Тема 1. Національно-патріотичне виховання як педагогічна проблема

Освіта в Україні в цілому і музично-педагогічна зокрема переживають період глобальних трансформацій, зумовлених новими тенденціями в розвитку суспільства й інших сфер життєдіяльності людства. Високі вимоги сьогодення до якості фахової підготовки учителів музичного мистецтва зумовлюють необхідність оптимізації технологій навчання й виховання студентів музично-педагогічних закладів освіти. Удосконалення музично-педагогічної освіти передбачає формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва не лише як фахівця, а й як патріота – гідного представника незалежної України, здатного передавати найкращі свої надбання наступним поколінням.

Сучасна соціально-культурна ситуація в Україні характеризується глибоким переосмисленням минулого, активізацією історичної пам'яті як невід'ємної частини суспільної свідомості, загального процесу формування громадянського полікультурного суспільства, у ході якого переборюється відчуженість особистості не тільки від влади й власності, але й від своєї культури, мови, традицій, звичаїв, історії, релігії. Не може бути й вважатися дійсно громадянським суспільство, яке сповідує й насаджує в різноманітних формах моральний нігілізм, нетерпимість і насильство [24, с. 27].

Про важливість формування національно-патріотичних якостей особистості в майбутніх поколіннях зазначено у положеннях Конституції

України, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Концепції «Нова українська школа» та інших.

Національно-патріотичне виховання учнів – це цілеспрямований науково обґрунтований організаційно-педагогічний вплив на їх волю, свідомість і почуття з метою формування й розвитку суспільно важливих національно-патріотичних якостей. Метою національно-патріотичного виховання учнів є формування в них моральних ідеалів суспільства, національно-патріотичних почуттів, належної поведінки, потреби в праці на благо суспільства.

Значення школи у процесі виховання майбутнього патріота України є надзвичайно великим, адже саме вона може показати молодій людині необхідність громадянської самооцінки, особистих прав і свобод. Саме школа повинна допомогти подолати пережитки минулого, зберегти те, що історично виправдало себе, створити майбутнього патріота на таких духовних засадах нашого народу як патріотизм, інтернаціоналізм, громадянськість, моральність, обов'язок перед собою і перед суспільством, здатність до самопожертви в ім'я щасливого майбутнього Батьківщини.

Підготовка молодого покоління до активного громадського життя є одним із завдань Державного стандарту загальної середньої освіти. Посилення виховної функції освіти, формування патріотизму, громадянськості, працелюбності, моральності, поваги до прав і свобод людини, любові до України, сім'ї, довкілля є одним із стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти.

У цьому контексті загальноосвітня школа виконує роль фундаменту, на якому будується вся система національно-патріотичного виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, історичної пам'яті України, духовності, національного характеру. Все, що закладається учням у цей період навчання і виховання, визначає в подальшому успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті у школі особистісні якості, а також знання, вміння і навички не лише забезпечують

основу навчання і виховання підлітків, а й значною мірою визначають особливості практичної та професійної діяльності дорослої людини.

Сучасна молодь потребує готовності до життя у відкритому європейському суспільстві, соціальної активності, національно-патріотичної компетентності, усвідомлення своєї ролі у житті і впевненості в тому, що вона може позитивно впливати на зміни в соціумі.

Отже, основу національно-патріотичного виховання дітей, підлітків, молоді мають скласти культурні здобутки українського народу, його історичні традиції, висока духовність, національна ідеологія. Формування й розвиток патріота здійснюється суспільством з його навчальними закладами, засобами масової інформації, соціальними інститутами тощо. Шляхом розвитку загальної культури, формування необхідних національно-патріотичних якостей учні зможуть підготуватися до життя у цивілізованому суспільстві європейського рівня.

Національно-патріотичне виховання учнів передбачає наскрізну інтеграцію певних його аспектів у предмети шкільного освітнього компонента, наповнення програм роботи гуртків різноманітною тематикою, спрямованою на підсилення патріотичної орієнтації їхнього змісту. Ефективними у національно-патріотичному вихованні є такі методи і форми діяльності (відповідно до вікових рівнів школярів) як бесіди національно-патріотичної тематики, розповіді, встановлення правил, диспути, рольові й імітаційні ігри, інтерв'ю, обмін думками, мозковий штурм, метод проектів, вікторини, творчі вправи громадянського спрямування, тематичні брейн-ринги, захист проектів тощо [7; 35].

Основними складниками національно-патріотичної вихованості є сформована національна самосвідомість, міжнаціональна толерантність, правова, екологічна і моральна вихованість, патріотизм, гуманність, достатній рівень володіння державною мовою і прагнення максимально нею користуватися.

Крім зазначених складників доцільно включити до змісту національно-патріотичного виховання учнів ще кілька важливих елементів:

- патріотичну самооцінку особистості – висновки учня про рівень сформованості в нього відповідних якостей у порівнянні їх з певним еталоном, про позитивні й негативні моменти;

- патріотичне самопізнання особистості – вивчення, аналіз, пізнання учнем своєї внутрішньої суті як громадянина, розробка програми самовдосконалення у цьому напрямку;

- патріотичне самоусвідомлення – усвідомлення учнем себе як громадянина, своєї громадянської суті, своїх характерних громадянських рис, своєї ролі в суспільстві тощо.

Національно-патріотичне виховання учнів (особливо – старших класів) має бути спрямоване на виховання потреби в патріотичному самоусвідомленні, в аналізі й оцінюванні своєї суспільно корисної поведінки, розвиток патріотичного мислення, на формування установки на патріотичне самовдосконалення (самонавчання та самовиховання у цьому напрямку). Серед важливих завдань такого виховання педагоги і психологи називають розвиток пізнавальних інтересів, інтелектуальних і творчих здібностей учнів; інтеграцію освітнього середовища школи й сім'ї, школи й мікрорайону, ширше залучення батьків до освітнього процесу; соціалізацію учнів, розвиток ключових компетентностей: соціальної, громадянської, комунікативної, кооперативної, інформаційної тощо; формування у школярів активної життєвої позиції; створення у школі єдиного колективу учнів і педагогів, атмосфери співпраці.

Серед найсуттєвіших аспектів патріотичності учнів слід виділити:

- теоретико-пізнавальний, структурними елементами якого є соціально-психологічні, правові та інші поняття (суспільство, держава, етнос, нація, національність та інші);

- мотиваційно-емоційний, що включає в себе групу вищих особистісних почуттів (правових, національних, патріотичних, екологічних,

гуманістичних), в яких відображається ставлення громадян України до своєї державної спільноти, її життєдіяльності й перспектив розвитку;

– діяльнісно-поведінковий, що характеризує практичну сторону громадянськості і значною мірою залежить від суспільно-політичних, економічних та інших умов у країні.

Зазначені аспекти суттєво визначають зміст, форми і методи національно-патріотичного виховання учнів. Зміст національно-патріотичного виховання учнів включає в себе взаємопов'язану діяльність учителів і школярів, спрямовану на засвоєння системи національно-патріотичних знань, формування і розвиток патріотичних почуттів і відповідних їм рис поведінки, а саме: любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці на благо Вітчизни, примноження традицій свого народу, дбайливого ставлення до історичних пам'яток, традицій, звичаїв України, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави, мужності, готовності захищати Батьківщину; дружби з іншими народами; поваги до звичаїв, культури інших країн і народів.

Побудова освітнього процесу у школі передбачає усвідомлення психолого-педагогічних особливостей учнів. Ефективність національно-патріотичного виховання учнів значною мірою зумовлюється спрямованістю виховного процесу, формами і методами його організації. З огляду на це вченими класифіковано й обґрунтовано традиційні та інтерактивні методи національно-патріотичного виховання, які стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії.

Успішна реалізація завдань національно-патріотичного виховання учнів можлива за умови поєднання різних форм виховання у практиці школи, а саме:

– запровадження окремих навчальних курсів і дисциплін національно-патріотичного спрямування;

- інтегрування елементів національно-патріотичної освіти і виховання у зміст сучасних шкільних предметів;
- організація позакласної виховної роботи з метою формування патріотичності учнів;
- демократизація шкільного життя, впровадження системи учнівського самоврядування тощо.

Важливим елементом системи національно-патріотичного виховання є прогнозування результатів виховного впливу, тобто визначення рівнів національно-патріотичної вихованості учнівської молоді. Серед найважливіших критеріїв національно-патріотичної вихованості учнів слід виділити такі як:

- теоретична підготовленість учня з питань патріотичності (відповідно до вікових особливостей);
- національно-патріотична вмотивованість, спрямованість;
- розвиненість національно-патріотичних якостей;
- національно-патріотична активність.

Кількість і назви рівнів національно-патріотичної вихованості учнів не мають принципового значення, але переважна більшість учених для характеристики подібних явищ застосовує три традиційні: високий, середній, низький.

Серед основних напрямів реалізації змісту національно-патріотичного виховання учнівської молоді сучасні педагоги найчастіше визначають такі:

- демократизація, гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу навчальних закладів;
- наукове обґрунтування й розробка проблематики національно-патріотичного виховання науковими установами, вищими навчальними закладами, організація науково-теоретичних семінарів і конференцій із проблем громадянського виховання учнів;

- проведення наукових досліджень у шкільних і позашкільних навчальних закладах для експериментальної апробації нових форм і методів національно-патріотичного виховання учнів;
- коригування змісту навчальних програм і методик національно-патріотичного виховання учнів;
- застосування індивідуального підходу у освітній роботі з учнями різних вікових груп;
- підвищення ефективності фахової підготовки й перепідготовки педагогічних кадрів, у т.ч. щодо готовності до національно-патріотичного виховання учнів;
- науково-методичне забезпечення роботи з батьками стосовно національно-патріотичного виховання дітей;
- вивчення, аналіз і оптимальне втілення світового педагогічного досвіду національно-патріотичного виховання школярів.

Побудова нового демократичного, гуманного та правового суспільства, орієнтованого на високі національні й загальнолюдські цінності, набуває актуальності в стратегії сучасної української освіти.

Важливу роль у вихованні учнів, формуванні їх національно-патріотичної позиції відіграє вчитель музичного мистецтва. **Учитель музичного мистецтва** – це особистість, котра має поєднувати в собі загальнолюдські, суспільно значущі й індивідуальні риси, що формуються у взаємодії із соціальним оточенням. Ця взаємодія виявляється у двох основних формах – спілкуванні та спільній діяльності. Як важливу рису творчої особистості можна виділити самостійність, що виявляється в умінні та потребі систематично працювати, самовдосконалювати й розвивати свої здібності. Вирішальну роль у становленні творчої особистості відіграє розумова діяльність, яка поєднує в собі логічне мислення та уявлення. Для розкриття своїх здібностей людина має розвивати такі якості як почуття нового, активність, здатність до аналізу і самоаналізу, гнучкість і широта мислення, образна уява.

Надзвичайно важливою місією вчителя, безперечно, є формування вільної соціально орієнтованої особистості учнів, їх національно-патріотичне виховання. Піднесення національно-патріотичних, гуманістичних цінностей у суспільстві, виховання вільної особистості, що усвідомлює взаємозалежність своїх прав і обов'язків, має власну громадянську позицію, багато в чому залежить від системи виховання й освіти, а отже – підготовки вчителя як керівника й організатора педагогічного процесу в школі. Підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності і, зокрема, до роботи щодо національно-патріотичного виховання, сьогодні є серйозною педагогічною проблемою.

Творча особистість учителя складається із системи загальнокультурних і професійних знань, гуманітарного світогляду, на основі яких будується й регулюється його діяльність, розвиненого чуття нового, високого ступеня розвиненості творчого мислення, його гнучкості, нестереотипності й оригінальності, здатності швидко змінювати прийоми дій відповідно до нових умов. Для того, щоб учитель став творчою особистістю, необхідний розвиток пріоритетних, професійно значущих якостей. Серед них найважливіші – це виконавча майстерність, мистецтво володіти аудиторією, вміння проводити просвітницьку роботу. Отже, велику увагу приділяти професійній підготовці.

Професійна підготовка – це процес формування фахівця для певної сфери діяльності, оволодіння ним певним родом занять, професією. Існують різні визначення сутності професійної підготовки. Деякі психологи трактують її як засіб приросту індивідуального потенціалу особистості, розвитку її резервних сил, пізнавальної та творчої активності на основі оволодіння загальнонауковими та професійно значущими знаннями, вміннями й навичками [79, с.28]. У педагогіці часто ототожнюють професійну підготовку із професійною освітою, яка є результатом засвоєння відповідних знань і вмінь та формування необхідних особистісних професійних якостей [52, с. 118].

Оволодіння майбутнім учителем музичного мистецтва високим рівнем професійної підготовки відповідно до сучасних, у тому числі європейських вимог вищої школи передбачає розширення діапазону видів його професійної діяльності, які він має опанувати протягом навчання у закладі вищої освіти. До структури цього педагогічного комплексу входять взаємопов'язані й взаємозалежні суміжні професії, які має уособлювати в собі вчитель музичного мистецтва: суто учитель, методист, психолог, музикант-педагог і музикант-виконавець, вихователь-наставник та інші.

Професійна підготовка учителя музичного мистецтва багатьма педагогами розглядається як багаторівнева діяльність, з низкою відносно самостійних функцій: світоглядно-орієнтаційною, пізнавально-адаптивною, організаційно-комунікативною, компетентнісно-прогностичною, ціннісно-суб'єктною, праксеологічною, творчо-перетворювальною [29, с. 179]. Від дієвості та взаємозв'язку зазначених функцій великою мірою залежить ефективність загальнопрофесійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, у тому числі – підготовки до громадянського виховання учнів, а також – морально-психологічна атмосфера на уроках, результати художньо-творчої, музичної та інших видів фахової діяльності.

Світоглядно-орієнтаційна функція створює умови для досягнення майбутнім учителем музичного мистецтва рівня культурного саморозвитку й самореалізації, що дозволить йому вибирати оптимальні шляхи особистісного і професійного зростання, спрямовані на формування готовності до творчості у професійній діяльності.

Пізнавально-адаптивна – забезпечує введення студентів в основні положення теорії вітчизняної та світової культури, полікультурні виміри соціально-культурних традицій, норм, образів життєдіяльності та взаємозв'язків між ними, що загалом, спрямовано на формування їх професійної готовності до використання результатів пізнання культурних смислів у майбутній педагогічній діяльності, а отже, – сприяє успішному

засвоєнню знань майбутніми учителями музичного мистецтва, що знаходить своє матеріальне відображення в їх навчальній діяльності з учнями [17, с. 96].

Організаційно-комунікативна – сприяє розвитку у майбутніх учителів музичного мистецтва умінь і навичок діалогічної взаємодії на основі толерантності та взаєморозуміння, забезпеченню процесів обміну мистецькими знаннями, соціальними цінностями, почуттями, переживаннями, настроями, задоволенню потреб у міжособистісному спілкуванні, що формує у майбутніх фахівців досвід інтерсуб'єктної взаємодії у педагогічному процесі на засадах рівності та взаємного порозуміння з учнями.

Компетентнісно-прогностична функція сприяє розвитку громадянської позиції майбутнього вчителя музичного мистецтва, що дозволить у недалекому майбутньому зміцнити нові способи мислення, загальнолюдські відносини і гуманістичні ідеали, норми демократичного життя у свідомості й поведінці підростаючого покоління. Адже сьогодні школі потрібен учитель творчий, здатний використовувати не лише існуючі педагогічні технології, але і здійснювати інноваційні процеси, пов'язані з інтенсивним розвитком альтернативної та варіативної освіти. Ця функція дозволяє створити умови для побудови особистісних стратегій музично-педагогічної діяльності та професійного самовдосконалення майбутнього фахівця і включає моменти професійного цілеутворення й моделювання умов музично-педагогічної взаємодії та професійного саморозвитку.

Ціннісно-суб'єктна функція обумовлює реалізацію аксіологічних засад продуктивного вирішення студентами смисложиттєвих проблем, вироблення критеріїв оцінки соціокультурних явищ, що спрямовуються на проектування педагогічної діяльності щодо трансляції соціально значущих мистецьких цінностей у внутрішній світ учнів, а також актуалізує процеси засвоєння людиною суспільних норм і цінностей у неповторній індивідуальній формі. Загалом, вищезазначена функція сприяє пошукам оптимальних шляхів

удосконалення педагогічного процесу, широкого використання передового педагогічного досвіду.

Праксеологічна функція фахової підготовки вчителя забезпечує освоєння основних історичних форм і методів мистецької діяльності людства, орієнтацію в основних її параметрах, технологіях проектування музично-просвітницької й культурно-масової роботи, тобто формування у студентів досвіду педагогічної практики мистецької роботи. Ця функція сприяє організації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що полягає у пошуку й упровадженні у освітню практику різноманітних засобів, необхідних для здійснення у тому числі ефективного громадянського виховання учнів.

Творчо-перетворювальна функція виявляється у креативному застосуванні цінних ідей у конкретних педагогічних умовах, у критичному осмисленні й активізації творчих підходів студентів до життєдіяльності. Ця функція дозволяє стимулювати активність майбутнього вчителя музичного мистецтва, планувати способи створення його особистісно-розвивального середовища [55, с. 97]. Забезпечується розвиток здатності студентів до застосування одержаних знань у вихованні учнівської молоді.

Усі вищезазначені функції процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є взаємозалежними і взаємопов'язаними, а тому повинні реалізовуватися в гармонійній єдності.

Проводячи освітню роботу, учитель музичного мистецтва формує погляди, переконання, запити, смаки, ідеали дітей. Тому він повинен бути всебічно і гармонійно розвиненою особистістю, добре знати і любити свій предмет, володіти знаннями методики музичного виховання, постійно вдосконалювати свій ідейно-теоретичний рівень, завжди бути у творчих пошуках, бути добрим політологом, прекрасним музикантом, любити дітей, а головне – бути справжнім патріотом і громадянином України.

Отже, готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів – це інтегрована особистісна

якість, що характеризується певним емоційно-ціннісним ставленням педагога до освітньої діяльності з музичних дисциплін, наявністю у педагога психолого-педагогічних, фахових, музикознавчих і методичних знань, музично-виконавських умінь, навичок і досвіду реалізації виховних можливостей засобів мистецтва в національно-патріотичному вихованні учнівської молоді, а також – спрямованістю на професійне самовдосконалення.

Результати аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел засвідчують, що в педагогіці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою вдосконалення підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів.

Запитання та завдання для самостійної роботи студентів:

1. Обґрунтуйте основну ідею національно-патріотичного виховання в історії науково-педагогічної думки.
2. Проаналізуйте нормативно-правову та теоретичну базу національно-патріотичної освіти.
3. Охарактеризуйте сучасні тенденції національно-патріотичного виховання в педагогічній теорії та практиці.
4. Розкрийте сутність поняття «патріотизм» як психологічного утворення.
5. Проаналізуйте педагогічні газети й журнали за останні два-три роки. Як у них висвітлені питання національно-патріотичного виховання школярів?
6. Підготуватись до дискусії „Патріотизм у суспільстві” з використанням інтерактивних технологій (мозкова атака, дебати, робота у великій групі).
7. Складіть пам’ятку молодого патріота України.

Практичне заняття № 1

Концептуальні засади громадянського виховання

План

1. Ідея національно-патріотичного виховання в історії наукової думки.
2. Підходи до сутності та мети національно-патріотичного виховання.
3. Сучасні тенденції національно-патріотичного виховання в педагогічній теорії та практиці.
4. Патріотизм як світоглядно-психологічна характеристика особистості.

Тема 2. Особливості підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів у сучасних умовах

Підготовка до національно-патріотичного виховання учнів – це важливий структурний елемент системи фахової підготовки вчителя музичного мистецтва, формуванні його професійної компетентності, що дозволяє здійснювати громадянсько-виховну діяльність у освітньому процесі. У підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів слід приділяти увагу і теоретичному, і практичному аспектам. Теоретичному аспекту відповідає інформаційний критерій, який передбачає наявність знань та усвідомлення важливості громадянського виховання. Необхідним показником професійної компетентності майбутнього педагога є наявність загальнотеоретичних, методологічних та спеціальних знань. Практичному аспекту відповідають операційний критерій та критерій особистісної причетності до зазначеної діяльності.

Знання – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення діяльності, яка характеризується усвідомленням їх істинності. Теоретичні знання розширюють межі індивідуального досвіду вчителя, спрямовують і організують цей досвід, дозволяють осмислити його в системі досвіду соціального і, таким чином, відкривають можливості для його вдосконалення і розвитку.

Здатність ефективно, на високому рівні здійснювати педагогічну діяльність надає майбутнім учителям озброєння знаннями про особливості психіки школярів, розуміння їх психічних станів, і на цій основі вміння контролювати діяльність та поведінку учнів. Для цього студентам необхідні **психолого-педагогічні знання**. Також, психолого-педагогічні знання є принципом аналізу практичних ситуацій і критеріями оцінки результативності дій, які здійснює майбутній педагог. Н. Кузьміна [25] виділяє такі психологічні компоненти системи знань:

- диференціально-психологічний (знання про особливості засвоєння навчальної інформації конкретними учнями у відповідності з індивідуальними та віковими характеристиками);

- соціально-психологічний (знання про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретного учня в ній, особливості взаємовідносин учителя з класом, закономірності спілкування);

- аутопсихологічний (знання про переваги та недоліки власної діяльності, особливості своєї особистості та її характерні якості).

Значну роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва відіграє їх обізнаність з професійних знань, а саме:

- знання про основні напрями і зміст праці вчителя;
- знання про сутність і особливості професійно-педагогічної діяльності;

– розвиток педагогічної і психологічної науки, професійну підготовку та ін.

До структури професійних знань також належать знання у сфері культурології, управління, знання з професійно-педагогічного вдосконалення.

Необхідно зазначити, що педагогічна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва значною мірою залежить від рівня і якості їх знань з циклу музично-теоретичних дисциплін, основного музичного інструменту, вокалу, хорового диригування, а також методики музичного виховання в загальноосвітній школі та знання особливостей засвоєння учнями відповідних предметів.

Професійна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва не можлива без знання ними принципів, методів, форм, процедур пізнання і перетворення педагогічної діяльності, в знанні загальнонаукової методології, сформованості світогляду, розвиненості умінь з організації і проведення педагогічних досліджень, обізнаності з методологічних норм та умінь їх застосовувати в процесі вирішення проблемних ситуацій, здатності до інноваційної діяльності, наукового обґрунтування, критичного осмислення та творчого застосування деяких концептуальних положень, умінь прогнозувати, проектувати та управляти освітнім процесом.

Крім цього, для здійснення педагогічної діяльності на високому професійному рівні для майбутніх учителів є необхідною сформованість таких педагогічних умінь: інтелектуальні, комунікативні, організаторські.

Так, професійна компетентність неможлива без здатності студентів ефективно виконувати операції логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, виділення головного та ін.) у процесі вирішенні проблем і завдань професійної діяльності. Для цього необхідна сформованість інтелектуальних умінь, які сприяють розвитку педагогічного мислення, формуванню глибоких і дієвих знань.

Для здійснення ефективної педагогічної діяльності вельми важливо

володіти комунікативними вміннями. Здатність майбутніх учителів спілкуватися з учнями та їхніми батьками, колегами, обмінюватися інформацією, є однією з умов, яка продукує відчуття студентами впевненості, переконаності у власній здатності налагоджувати педагогічно доцільні відносини з ними, а отже діяти ефективно. Комунікативні вміння включають групи перцептивних умінь, власне умінь вербального спілкування та умінь педагогічної техніки. Перцептивні вміння мають вияв на початковому етапі спілкування, це вміння розуміти учнів та їхніх батьків, колег. Для реалізації цих умінь на практиці необхідне знання ціннісних орієнтацій інших людей. Власне вміння вербального спілкування передбачають, по-перше, привернення до себе уваги (за допомогою мови, пауз, наочності), встановлення психологічного контакту з класом (для передачі інформації та її сприйняття учнями) та управління спілкуванням у педагогічному процесі. Уміння педагогічної техніки забезпечують ефективну взаємодію з учнями (батьками, колегами) в будь-яких ситуаціях, вони є зовнішньою формою поведінки вчителя й допомагають йому створити власний професійний імідж, тобто сукупність візуального, внутрішнього, вербального та акторського образів.

Складниками педагогічної компетентності є не лише знання і навички, а і способи педагогічного спілкування, тобто зміст педагогічного процесу. Всі ці якості і характеристики педагогічної праці визначаються внутрішніми, психологічними якостями учителя, його здібностями до зміни репродуктивного рівня педагогічної діяльності компетентним і ефективним творчим рівнем, здібностями до власного саморозвитку і самоствердження. Навчання як основа компетентності – це не просто накопичення фактів, а й зміна самого учня, його поведінки.

Національно-патріотична компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва може бути розкрита через низку ключових компетентностей, кожна з яких має певний набір здібностей, які складають цю компетентність:

- дослідницька компетентність – здібності, пов’язані з аналізом і оцінкою поточної соціальної ситуації;
- компетентність соціального вибору – здібності, пов’язані з умінням здійснити вибір і прийняти рішення у конкретній соціальній ситуації при зіткненні з конкретними соціальними проблемами;
- компетентність соціальної дії – здібності, пов’язані із завданнями щодо реалізації здійсненого вибору, прийнятого рішення;
- комунікативна компетентність – здібності взаємодії з іншими людьми (включаючи толерантність), насамперед, при вирішенні соціальних проблем;
- навчальна компетентність – здібності, пов’язані з необхідністю подальшої освіти в соціальних умовах, що постійно змінюються.

Рівень національно-патріотичної вихованості учнів школи, професійна зрілість педагога і методичний інструментарій впливу на особистість – це ті три основні показники, які відбивають ефективність діяльності педагога з формування в учнів національно-патріотичної позиції. Тому, в число основних завдань вищого навчального закладу повинні бути включені:

- розвиток у майбутніх учителів музичного мистецтва ключових компетентностей, необхідних для успішної реалізації ідей національно-патріотичного виховання;
- проектування освітнього середовища закладу вищої освіти як простору нагромадження, збагачення досвіду національно-патріотичного самовизначення;
- розробка й обґрунтування моделі національно-патріотичного виховання у закладі вищої освіти (цінності, цілі, зміст, технології, умови й ресурси);
- розробка й упровадження в навчальний процес курсів і модулів, пов’язаних з підготовкою майбутніх вчителів музичного мистецтва як активних учасників процесу демократизації школи, у тому числі формування демократичного укладу шкільного життя, здійснюючи при цьому тісне

співробітництво зі школами й іншими навчальними закладами, насамперед, з тими, де ведеться активна робота в цьому напрямку;

- акцентування і збагачення проблематики національно-патріотичного виховання у змісті психолого-педагогічних, суспільних і спеціальних навчальних дисциплін;

- створення інформаційного забезпечення національно-патріотичного виховання: інтегративних курсів, навчальних модулів, різних програм практики, банку даних, орієнтованих на становлення педагога-патріота;

- розробка критеріїв і показників ефективності національно-патріотичного виховання й діагностичного інструментарію для відстеження динаміки становлення ключових національно-патріотичних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Перехід до особистісно орієнтованої моделі навчання передбачає суттєву зміну вимог до організації процесу професійної підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності. Отже, проблему підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів необхідно розглядати з погляду особистісного, діяльнісного й компетентнісного підходів.

Особистісний підхід як базова ціннісна орієнтація навчального процесу є домінуючим у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Він вимагає побудови навчального процесу з урахуванням особистісних диспозицій і мотиваційних конструктів суб'єктів навчання. Лише за таких умов стає можливим розкриття потенційних можливостей, здійснення особистісно значущого й суспільно прийнятого самовизначення, самореалізації та самоутвердження особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

З позицій діяльнісного підходу підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів передбачає таку форму активності студента, за якої він досягає свідомо

поставлених цілей, що постають унаслідок виникнення певних потреб особистості.

Акцент на компетентнісному підході обумовлюється вимогами реформування національної системи освіти, тому кінцевим інтегрованим результатом навчальної діяльності у процесі професійної підготовки є компетенції суб'єктів освітнього процесу.

Компетентність у здійсненні національно-патріотичного виховання учнів передбачає наявність знань, сформованість умінь, навичок і настанов до такої діяльності: застосовувати демократичні, гуманні методи й форми організації співпраці дітей і дорослих в урочній та позаурочній діяльності; використовувати виховний потенціал взаємодії різних навчальних предметів (міжпредметні зв'язки змісту і методик уроків української мови, читання з курсами «Я і Україна», «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво» тощо.); розширювати зв'язки дітей із соціумом, залучати їх до участі в роботі дитячих організацій і у спеціальних проектах; досягати єдності вимог школи і родини в національно-патріотичному вихованні дітей.

Необхідність формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення національно-патріотичного виховання школярів обумовлена зростаючими вимогами до особистості й професійної діяльності вчителя; соціальним замовленням держави, яка потребує діяльного, мислячого, з високим рівнем національно-патріотичної самосвідомості, орієнтованого на духовні цінності, самостійного й відповідального в прийнятті рішень громадянина. Тому, залишаючи заклад вищої освіти і розпочинаючи роботу на педагогічній ниві, молодий учитель музичного мистецтва повинен бути готовим до професійної діяльності щодо національно-патріотичного виховання школярів. І цю готовність можна визначити як складну інтегративну якість особистості педагога, спрямовану на формування національно-патріотичних якостей особистості школярів, яка включає в себе соціальні, моральні й професійні погляди і почуття, оптимальну суму знань теорії й практики національно-патріотичного

виховання й необхідну систему практичних умінь і навичок, ціннісні орієнтації, мотиваційно-ціннісне ставлення до діяльності щодо зазначеного виховання засобами музичного мистецтва.

Найбільш дієвими і водночас прийнятними (оптимальними) напрямками підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів можуть бути такі: формування особистості майбутнього вчителя в процесі аудиторної й позааудиторної роботи, реалізація відповідного змістового модуля з використанням інтерактивних методів та інноваційних технологій роботи зі студентами, впровадження проектів національно-патріотичної спрямованості в діяльність навчального закладу, організація процесу професійного і національно-патріотичного самовиховання, керування педагогічною практикою студентів.

Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до здійснення національно-патріотичного виховання школярів повинно передбачати особистісно орієнтовану, гуманістичну спрямованість освітнього процесу у вищій школі, а також забезпечуватися сукупністю таких умов:

- збагачення змісту освітнього процесу поняттями, ідеями, теоріями, знання яких сприяє формуванню в майбутніх фахівців професійної готовності здійснювати національно-патріотичне виховання школярів;
- гуманізація й гуманітаризація підготовки майбутніх учителів;
- використання в процесі навчання особистісно-діяльнісного й індивідуально-творчого підходів;
- діалогізація процесу навчання;
- єдність і взаємозв'язок вивчення теоретичних курсів зі змістом практичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва;
- сполучення різних видів діяльності студентів у процесі підготовки;
- алгоритмізація навчання, включення студентів у різні форми науково-дослідної роботи по проблемі.

Готовність студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення національно-патріотичного виховання повинна включати такі елементи:

- змістовно-процесуальний (фонд знань із проблем громадянського виховання, повнота засвоєння змісту вмінь до здійснення цього виду діяльності);
- мотиваційно-ціннісний (розвинене позитивне особистісне ставлення до здійснення громадянського виховання школярів).

Крім того, формування готовності до здійснення національно-патріотичного виховання в майбутніх вчителів не з'являється одразу. Цьому передують загальнонаукова, загальнокультурна, психолого-педагогічна, предметно-методична й творчо-практична підготовки, які ведуть студентів від одного рівня готовності до іншого: спочатку формується готовність студента до здійснення національно-патріотичного виховання школярів на репродуктивному (низькому) рівні, потім – на репродуктивно-творчому (середньому), і нарешті, на творчо-модернізувальному (високому) рівні. Основними ж соціально-педагогічними якостями, які становлять основу готовності до здійснення національно-патріотичного виховання школярів, є активність учителя музичного мистецтва, прагнення до реалізації себе і свідоме сприйняття ідеалів суспільства, перетворення їх на глибоко особисті для себе цінності, переконання і потреби.

Національно-патріотичне виховання неможливо реалізувати через окрему навчальну дисципліну. Це – цілісна система, яка охоплює всі сфери діяльності закладу вищої освіти – навчальні і позанавчальні, і яка пропонує, в першу чергу, практико-орієнтовані й інтерактивні методи навчання і виховання. Провідне місце у процесі національно-патріотичного виховання, безперечно, належить освітній складовій частині, яка доповнюється й розширюється вихованням у дусі громадянськості. Це поняття об'єднує в собі національно-патріотичну, політичну соціалізацію та здатність долучати до цього процесу моральні цінності.

Готовність учителя музичного мистецтва до здійснення національно-патріотичного виховання в школі має стати одним із найважливіших навчальних результатів громадянського виховання (поряд із національно-патріотичними цінностями й досвідом національно-патріотичних дій) у вищому навчальному закладі. Готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів, як складне психолого-педагогічне новоутворення, має ґрунтуватися на світоглядній системі студента, його ціннісних орієнтаціях.

Концептуальні положення підготовки майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнів мають ґрунтуватися на системно-функціональній теорії професійного становлення особистості.

Професійно-педагогічна спрямованість учителя музичного мистецтва на національно-патріотичну діяльність – це знання сутності та змісту національно-патріотичних заходів, явищ, процесів, усвідомлення закономірностей їх здійснення, доцільності проведення.

Отже, професійне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва обумовлюється особливостями його майбутньої діяльності – здійсненням навчальної та виховної діяльності під час викладання практично всіх предметів у школі, що складає теоретико-методичне підґрунтя виконання завдань підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів. Результатом професійної підготовки вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів є формування готовності діяти з позицій гуманізації педагогічної діяльності.

З огляду на це важливими є висновки досліджень **Д. Пащенко** щодо формування готовності майбутніх учителів до гуманістичного виховання учнів. Поняття «готовність до гуманістичного виховання» вчений трактує як сукупність особистісних, психологічних і професійних особливостей вчителя, що охоплюють мотиваційну, змістово-процесуальну та дієво-

оперативну сферу педагогічної діяльності, яка дає йому змогу успішно реалізовувати цілі гуманістичного виховання.

Майбутній учитель, який обирає шлях вихователя-гуманіста, спроможний виконати свою функцію, якщо працює за покликанням, є носієм гуманістичного світогляду та високоморальним патріотом своєї країни, поважає особистість кожного учня, володіє змістом і формами виховної роботи, постійно поповнює свої знання, вдосконалюється.

Національно-патріотичні ціннісні орієнтації у філософсько-етичному контексті потребують оновлення підходів до їх розвитку в професійній підготовці. Ефективність національно-патріотичного виховання учнів залежить безпосередньо від особистості вчителя, його індивідуального творчого підходу до роботи, здатності включати національно-патріотичні ціннісні орієнтації в освітній процес. Організація процесу підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів спрямовується на формування готовності здійснювати виховну роботу за окресленим напрямом.

На основі аналізу досліджень сучасних вітчизняних вчених-педагогів можна виокремити чотири основні напрями організації процесу підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в системі роботи навчального закладу, а саме:

1. Формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва має відбуватися як у процесі аудиторної роботи, так і в позааудиторній діяльності.

2. Обов'язковим складником цілісної концепції педагога є професійне, у тому числі національно-патріотичне самовдосконалення.

3. Формування всебічно розвиненої особистості майбутнього вчителя доцільно здійснювати шляхом його активізації в різних сферах діяльності: соціальній, політичній, громадській, науковій, художній тощо.

4. Необхідно впроваджувати масові форми виховної роботи в діяльність мистецьких навчальних закладів.

У закладі вищої освіти майбутній учитель повинен бути активно діючим суб'єктом навчального процесу, тобто співтворцем у визначенні та реалізації шляхів і прийомів освітніх завдань. Зміст підготовки майбутнього фахівця має бути спрямований на досягнення головної мети навчання, становити органічну цілісну систему, утверджувати людину як найвищу соціальну цінність, забезпечувати ґрунтовний загальнокультурний розвиток особистості.

Отже, реалізація основних напрямів конструювання змісту й організації процесу підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в системі роботи навчального закладу створює сприятливі умови для формування його особистості як фахівця, як гуманіста, як патріота.

Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів як комплексна освіта передбачає формування психолого-педагогічних знань про особливості виховання та розвитку учнів, узгодження орієнтації його діяльності відповідно до загальнолюдських і національно-патріотичних цінностей, стимулювання життєтворчих потенцій особистості кожного студента, формування його креативності, інноваційності, педагогічної рефлексії.

Процес підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів потребує врахування об'єктивних закономірностей його організації. До основних принципів дидактики вищої школи належать такі: науковості, систематичності, зв'язку теорії з практикою, свідомості та самостійності, доступності, міцності знань, єдності наукового й навчального процесу. Система виховної роботи зі студентською молоддю ґрунтується на принципах єдності національного й загальнолюдського, природовідповідності, культуровідповідності виховання, активності, самодіяльності та творчої ініціативи, демократизації, гуманізації, безперервності та наступності виховання, єдності навчання і виховання, індивідуалізації та диференціації виховної роботи, гармонізації родинного й суспільного виховання.

Найдоцільнішими **методами** підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів є словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж), наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація) та практичні (вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, експеримент) методи навчання. Ефективними методами стимулювання інтересу до навчання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів визнано ділові та рольові ігри, навчальні диспути та дискусії, студентські наукові конференції, створення ситуації зацікавленості та новизни. Контроль і самоконтроль ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів в контексті проблеми підготовки майбутніх учителів до громадянського виховання учнів повинен здійснюватися із застосуванням методів усного, письмового та лабораторно-практичного контролю й самоконтролю.

Нагальною проблемою вищої школи є пошук шляхів оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів. Це стає можливим шляхом упровадження ділових ігор у освітній процес вищих педагогічних навчальних закладів. Метою педагогічних ігор є формування у студентів уміння вже під час навчання у вищому навчальному закладі поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Таким чином, реалізація набутих теоретичних знань відбувається на практичних заняттях у процесі розв'язання психолого-педагогічних ситуацій.

Використання ділових ігор у навчальному процесі дозволяє вирішувати такі завдання:

- діагностувати рівень тих, хто навчається;
- визначати стан психологічного клімату;
- здійснювати прямий і зворотній зв'язок з аудиторією;
- здійснювати навчаючу, розвиваючу й виховну функції;
- створювати умови для творчої діяльності;
- вчити самостійності, відповідальності, «розумному індивідуалізму»;
- визначати пріоритетні напрями діяльності;

- виробляти вміння розробляти й приймати рішення;
- вчити формулювати й висловлювати думки;
- вчити розробляти й будувати концепції;
- розвивати комунікативні вміння й навички, вчити працювати в малих групах і з малою групою;
- формувати вміння аналізувати й знаходити вихід із проблемних ситуацій;
- сприяти формуванню критичного мислення.

Ученими виокремлено такі принципи конструювання й організації ділових ігор:

- імітаційного моделювання конкретних умов та ігрового моделювання змісту й форм професійної діяльності;
- проблемності змісту імітаційного моделювання й процесу його розгортання в ігровій моделі;
- спільної діяльності;
- діалогового спілкування тощо.

Ефективності проведення ділових ігор сприятимуть поступове залучення та занурення учасників у змодельовану проблемну ситуацію, рівномірне інтелектуальне навантаження, правдивість експериментальної ситуації. Структура підготовки та проведення ділових ігор може включати такі етапи:

1. Попередня підготовка. Завдання етапу: ознайомлення з проблемою, вивчення теоретичних матеріалів шляхом лекційного викладу або самостійної підготовки за рекомендованою літературою.

2. Організаційний момент. Завдання етапу: обґрунтування теми й мети гри, формування команд, створення арбітражу, ознайомлення з правилами гри, вручення ігрових документів, актуалізація знань гравців.

3. Підготовча частина. Завдання етапу: самостійна робота команд, вивчення інструктивних матеріалів, розподіл ролей, заповнення бланків і таблиць тощо.

4. Ігровий момент. Завдання етапу: імітація гравцями підготовлених завдань, доповнення та заперечення учасників інших команд, імпровізації та оцінювання з боку арбітрів.

5. Аналіз рішень. Завдання етапу: підведення підсумків, аналіз проведеної гри, пропозиції гравців щодо організації та проведення гри.

Отже, впровадження ділових ігор у процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів дозволяє змістити акцент із набуття сукупності знань на формування навичок, умінь, способів поведінки та прийомів творчості.

Доцільним є впровадження проектів національно-патріотичної спрямованості в процес зазначеної підготовки. В українському педагогічному словнику метод проектів визначається як така організація навчання, за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів.

Вихідними теоретичними позиціями проектного навчання є такі: в центрі уваги – суб'єкт навчання, сприяння розвитку його творчих здібностей; освітній процес будується не на логіці навчального предмета, а на логіці діяльності, що має особистісний смисл для тих, хто навчається; індивідуальний темп роботи забезпечує вихід кожного на свій власний рівень розвитку; комплексний підхід до розробки навчальних проектів сприяє збалансованому розвитку основних фізіологічних і психічних функцій виконавців проекту; глибоке, усвідомлене засвоєння базових знань забезпечується шляхом їх універсального застосування в різних ситуаціях.

Отже, в основу методу проектів покладено розвиток пізнавальних навичок учасників, уміння самостійно конструювати свої знання, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення.

Метод проектів завжди передбачає розв'язання конкретної проблеми, що вимагає, з одного боку, використання різних методів і засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь із різних сфер життєдіяльності людини. Виконання проекту завжди орієнтоване на кінцевий результат. Якщо це

теоретична проблема, то результат – конкретне її вирішення, якщо практична – результат, готовий до впровадження.

Для успішного вирішення проблеми необхідно створити **умови**, за яких студенти самостійно, з власної ініціативи набувають необхідних знань із різних джерел; вчать користуватися набутими знаннями для вирішення пізнавальних і практичних завдань; набувають комунікативних умінь та навичок шляхом організації внутрішньогрупового співробітництва та ділового спілкування; розвивають дослідницькі вміння (вміння виявляти проблеми, збирати інформацію, спостерігати, проводити експерименти, аналізувати, будувати гіпотези, узагальнювати); розвивають системне мислення.

Результатом упровадження проектів національно-патріотичної спрямованості в діяльність навчального закладу є вияв патріотичності особистості в інтелектуальній (сукупність педагогічних, політичних, правових, соціологічних, економічних, історичних знань), емоційно-ціннісній (сукупність національно-патріотичних поглядів, переконань, почуттів, ціннісних орієнтацій майбутніх учителів, відношення до інститутів держави) та діяльнісній (національно-патріотична активність) сферах. Зазначені сфери формуються в процесі національно-патріотичного виховання майбутніх учителів.

Чільне місце в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів посідає навчально-практична діяльність, яка уможлиблює формування у студентів компетентності щодо здійснення національно-патріотичного виховання учнів.

У сучасних дослідженнях педагогічна практика визначається як складова частина психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями й навичками, як спосіб вивчення освітнього процесу шляхом безпосередньої участі в ньому, як сполучна ланка між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю.

Сучасні педагоги розглядають педагогічну практику як складову частину підготовки студентів до професійної діяльності, мета якої – закріпити й реалізувати набуті майбутніми вчителями предметні, психолого-педагогічні, методичні знання, уміння та навички. Основними функціями педагогічної практики майбутніх учителів в умовах ступеневої підготовки визнано: діагностичну, освітню, розвивальну, виховну, інтегративну, адаптаційну, мотиваційно-стимульовальну, коригувальну, конструктивно-організаторську, комунікативну.

Серед основних завдань педагогічної практики називають такі: розвиток індивідуальних творчих здібностей студентів, закріплення й збагачення знань, формування й розвиток професійних умінь і навичок, вироблення дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Під час педагогічної практики студенти мають набути такі уміння: визначати мету й завдання освітнього процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, передбачати можливості розвитку учня в колективі, планувати педагогічну діяльність, використовувати різні форми й методи організації освітнього процесу, співпрацювати з учнями й учителями, аналізувати освітню роботу на основі спостережень і корегувати її.

Основними умовами успішності формування професійно-педагогічного інтересу студентів у процесі педагогічної практики є: організація позитивного педагогічного середовища; підтримка студентів-практикантів з боку методистів, учителів, психологів; диференційована підготовка й організація педагогічної практики; творчий характер організації педпрактики.

З огляду на проблему підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів найбільш доцільними принципами добору змісту педагогічної практики вважаються такі: спрямування педагогічної практики на особистісний розвиток студентів; варіативність змісту, форм і методів педагогічної практики; поєднання педагогічної практики з виконанням курсової (дипломної) роботи студентів. Завдяки цьому забезпечується високий рівень професійного становлення

майбутнього вчителя музичного мистецтва, формується здатність до самоосвітньої та самовиховної діяльності впродовж життя, виробляються вміння вивчати, узагальнювати й використовувати перспективний педагогічний досвід, творчо застосовувати професійні знання, уміння й навички, діагностувати розвиток особистості школярів та учнівського колективу.

Найбільш ефективними **формами** підготовки майбутніх учителів до педагогічної практики в контексті досліджуваної проблеми визнано: інноваційні уроки й позакласні заняття; ділові, імітаційні та рольові ігри; тренінги; установчі лекції; диспути; науково-практичні конференції; творчі звіти з педагогічної практики. До продуктивних методів підготовки майбутніх учителів до педагогічної практики слід віднести такі: мікрОВикладання, ситуативний метод, створення педагогічних ситуацій за власним досвідом, моделювання фрагментів уроків з їх програванням, дискусія, „мозковий штурм”, розв’язання педагогічних задач, метод проєктів, метод ігрового проєктування, самоаналіз власної діяльності.

Отже, теоретичні положення та висновки досліджень у площині педагогічної практики свідчать про її значущість у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Педагогічна практика є вагомим складником їхньої підготовки до національно-патріотичного виховання учнів і спрямована на формування компетентності щодо реалізації цього напрямку виховної роботи.

Виховати патріота здатний лише той педагог, у якого сформовано патріотизм як інтегративну якість. Це спрямовує нашу увагу на вдосконалення змісту та форм організації аудиторної й позааудиторної роботи, спрямованої на підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва до національно-патріотичного виховання учнів.

Результати аналізу сучасних досліджень у сфері музичної педагогіки та психології дозволяють стверджувати, що індивідуалізація та диференціація є одним із провідних принципів навчання та виховання, який особливого

значення набуває в системі національно-патріотичного виховання. Навчання мистецтва неможливе без копіткої та систематичної виховної роботи.

Виховна робота – це системи цілеспрямованих виховних заходів, яка є невід’ємною складовою частиною освітнього процесу з метою створення умов для інтелектуального, духовного, творчого та фізичного розвитку особистості учнів у вільний від навчання час, підготовки їх до суспільної і культурної діяльності; набуття соціального досвіду.

Вона є необхідним складником виховання майбутніх патріотів, має величезні можливості для самовираження, самоствердження, здійснює вирішальний вплив на процес особистісного виховання, а саме – вдосконалення позитивних рис характеру, формування гуманістичних та демократичних поглядів, системи цінностей, відповідальності.

Насамперед, сучасний учитель музичного мистецтва у процесі організації виховної роботи повинен ґрунтовно вивченні індивідуальності особистості дитини, згідно з якою розробляти систему взаємодії та на основі аналізу результатів коригувати подальшу національно-патріотичну діяльність. ...